

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 10. oktobra 1860.

Kako je in pa kako bi bolje bilo na Pivki.

I. Spašniki in živinoreja.

Ker so „Novice“ moj spis „Kmetovanje na Pivki“ (glej letošnji 23. in 24. list) blagovoljno sprejele, ne morem drugače, kot obširniše popisati stan kmetovanja in življenja v moji domovini, da pokažem napačnosti, in sicer zgolj take, ktere se z večjim ali manjim trudom odverniti dajo, in pa razodenem svoje misli, kako bi se marsikaj zboljšalo.

Začnem pa najprej o spašnikih govoriti, ker v njih leži velik velik zaklad zakopan. Njih sedanjí stan je pa temelj mnogo nerodnosti, je večja nesreča, kot si jo Pivčani mislijo, je vir žalostnih nasledkov. Le ko bodo spašniki v pravi red djani, se bo pivški kmet z večjim pridom pa manjšim potom trudil. In ker so misli o spašnikih z mislimi o živinoreji tako močno sklenjene, da ne vem, kaj bi o unih govoril, ako teh ne omenim, sem oboje pod en napis spravil. Vendar bomo v prvi polovici tega oddelka bolj o spašnikih, v drugi bolj o živinoreji govorili.

Poglejmo tedaj, kaj in kako se na spašnikih godí in kako jih v prid obrniti.

Tominec pride že pustne dni v vas in se ponudi županu za sosekinega čednika. Kakor županu in vaščanom, tako je tudi čedniku znana že nekaj odločena plača: tistih 20 do 30 mernikov žita, kakor je vas večja ali manjša, verh tega pa še: kolikor dni toliko poltretjih grošev. Pa da se stara šega ne overže, se vendar skličejo možje cele vasi v županovo kerčmo, da se pri bokalu s čednikom pogodé. Vipavec jih naredí zgovorne, da marskter marsiktero staro ali novo zblekne, ktero sosedje poprimejo ali obdelajo; največ, kar se vaše čede tiče, se vé da, in čednik jim modre svete daje, zakaj čeda mu težko na sercu leži, dasiravno je še po hlevih razkropljena. Če je ravno tolsta nedelja, ostane še tri dni v vasi. Potem gré v Terst po kontrabant, kterege nese domú ter poprodá do blizo svetega Jurja. Sveti Juri ga pa s poganjčém vred, malim Tominečkom, že na Pivki najde; zakaj po procesii sv. Marka mora po stari neoveržljivi navadi sred vasi v kravji rog zatrobiti. Krave in teleta izpusté iz hlevov; voli imajo še kakih deset, tudi štirnajst dni odloga. Po vasi je vse živo; ulice natlačene prešernih goved od zida do zida, vrata pa radovednih gledavcov, zakaj prvi dan hoče vsak viditi, kolikošna in kakošna je čeda. In res je lepo viditi, kako se oholo živinče podí, ne vedé, kakošna osoda ga v kratkem čaka. Taka je tudi zvečer, ko čednik domú prižene. Drugo jutro in nekoliko dni zaporedoma se še vidi hlastenje in čuje veseli hrup. Vendar kmali začne pojemati in se s tem huje zagatuje, kolikor bolj žarko pripeka solnce. Preden pridejo binkoštni prazniki se čednik že več kot pol vasi zameri; zakaj blago kolne prav po tominsko, ga pretepa po mesarsko, ga vala vedno le po sred gmajne, ali ga pa v ponikve spoka ter se na robu pod germ vleže. Zjutraj spi, da bi solnce pod-nj posijalo, ako bi ga župan ne zbudil. In tacih in enacih uzrokov najde sosed in sosedov sosed brez števila; zato morajo Blaže in Tonček in Nežka šolo zapustiti in keršanskemu nauku do nedelje slovo dati ter dan za dnevom blago pasti po mejah in pokrajinah.

Ti mladi pastirčki pa imajo vso drugačno kri kot stari čednik. Oni zavračajo goveda za Rotne verhove in v Hude doline. Za unimi uganjajo svinko, pasejo kozo, bijejo žogo, njivčajo itd. Pa to vse prav storé, — kdo bi mladi kervi nedolžne in celó potrebne igrače in kratkočasnice oponašal, da bi je le nikoli nobeden ne skupil. Al v Hudi dolini — tam je mladost ne skupi, dokler k pajdašem ne pride, tamšnje igrače ji ne dopadajo, dokler se jih ne poprime in potem — gorjé!

Pa ker se nisem namenil pridigovati v tem spisu, ampak le povedati, česar sem že zgorej omenil, vas, Pivčanje, pri tej priložnosti le spomnim, kako tožite in tarnate, kadar vam sin doraste gizdav fantalin, razujzdan ponočnjak, ne-bogljiv klatež in pretepež: kje se je takih napak nalezal? In kakošen duh je obsedel hčer! — Vse to se je na paši začelo; tam ucepilo in ukoreninilo; tū Vam sad donáša!

Pa v tem, ko čednik pod germom smerčí in pastirčki se v hudobijah urijo, kaj pa vaše blago počne? Dokler je hladneje, derza in derza z gobcom po golih tleh; objeda germček, če ga najde; pa ker je vse to skoraj zastonj in solnce že zlo pripeka, se utrudeno vleže za skalo ali brinjev germ, ter prežvekuja tisto pešico piče, ki si jo je nareskalo, potem začne mahati z rogovi po nadležnih muhah in brenčelnih in lizati z jezikom grinte in mehurje, ki se mu prevelike vročine po koži spahujejo, ter cedí sline, ktere mu pekoči žar proti na gobcu suši. Tako cerka žeje in glada. Slednjič solnce priroma skoraj do verh nebeskega stropa, in ker pastirjem tudi že po trebih krulji, se spomnijo, da mora kmali poldne biti. Zdervé tedaj blago vkup ter ga ženó v vas. Pred vasjo v luži je še nekaj rujave vode sred blata, ki gomizi černih regelčkov; ko jo zagleda blago, se zagatí va-njo, da to spríčo unega naprej ne nazaj ne more. Ker je pa gosta kot ajdov močnik, in smerdí kakor vsaka gnojnica, jo le pokusi, ne pa pije, ter se kobacá žejno nazaj na suho, da pride v hlev v lastno blato — počivat.

Ko je pa vse to že skoraj verh reve dospelo, začne gospodinja tožiti: „Liska nima več mleka, verba se ne goni! jojmine! kaj bo, kaj bo!“ — in gospodar: „voli hirajo, so vsi meršavi; ne vém, kako bom oral“. Se vé da, kdo je pa tega kriv? Kako ti ga dan na dan čednik ali sin sém ter tjé tira in pase, veš; kako ti doma v gnoji leži, tudi veš, — ali mora menda nekako mikavno biti, blago gledati zmeršeno; lakotnice, da bi gospodinja lahko kokoši v njih podložila; rebra kot nesnažen greben; stegna okovane v debele skorje blata; rep poln suhih kroglic, da prav zvončeljajo po stegnih! Kdo je tega kriv? Župan in vaški možje ne: saj so pustni popoldan v županovi kerčmi vaško lužo trebili, lokve kopali, po ponikvah studence napeljavali, bolji del spašnikov si ogradili, pustine in kamnite robove z mnogim drevjem zasadili itd.; ali vse to le z jezikom, dokler ga je v kozareu Vipavček namakal. — Tudi gospodar ni kriv: kolikokrat je že terdno sklenil, gnojnico iz hleva izpeljati in blagu nasteljati, da bo v suhem ležalo, ter ga čediti praha in blata itd.; al sklep je vselej le — sklep ostal!

Kakošen prid vam tedaj donášajo spašniki?

„Naj se tam moti blago; nekaj že dobí, da odgrizne; kdo bo ž njim zmiraj v hlevu štental, in kje bomo jemali mu celo leto pokladati? In da bo suho pod njim, kaj čem s strehe slamo stergati?“

Taka se na Pivki sliši.

Jez pa pravim: S tisto klajo, katero pozimi blago povžije in zmendra; s tistim senom, katero bi na sedanjih spašnikih lahko zrastle; s tistim plevélom, kateri po njivah sadež in setev zatira, bi pivški kmet lahko celo leto v hlevu prav dobro redil še toliko goved, kot jih zdaj po gmajni strada. In za steljo bi si lahko nagrahl listja; toda drevja si mora pred nasaditi. In tako bi ne bilo treba čednika ne plačevati ne rediti; otroci bi se ne spridili na paši, bi ne zanemarjali ne šole ne keršanskega nauka.

Da bodo tedaj spašniki kmetom v prid ne pa v škodo, jih je najprej treba razdeliti, da dobi vsak svoj kos; potem pa z lastno pridnostjo obdelati; vendar ne po svoji glavi, ampak po zgledu umnih kmetov in po besedah mož, ki kaj vejo.

Ker pa naravne lastnosti niso vseh spašnikov enake, tudi raba ne more vseh enaka biti. Te lastnosti jih pa delé v dvé versti: kamnite in ilovnate. Lapornatih tal je le malo. Spašnikov kamnitih tal je največ; ti se vlečejo po gorah in gričih krog in krog doline. Skoz in skoz ilove tla imajo vasi: Grobišče, Zalog, Hrašče, Mali otok in Hrenovice; več ali manj še nekatere druge podnanaške vasi.

Kar spašnike ilovnatih tal tiče, naj bi se razdelili brez pomisla in dal naj bi se vsakemu kmetu del, kolikoršen mu gré, in ktere ga naj si obdela, kakor mu kaže. V gojzd ga ravno ni treba premeniti, saj imenovane vasi les in derva dobivajo v postojnskem ali planinskem ali pa predjamskem gojzdu. Ako mu polja manjka, si lahko njive naredi; več kot polovico pa naj ga strebi, nepotrebno germovje poduši, želoda posadi in sadnega drevja nacepi. Tako mu bo tisti zdaj prazni prostor dajal sena, listja, sadja itd. Da trud ne bo zastonj, je Pivčanom porok pristranski veliki travnik, imenovan „Števan“, poln lepega hrastja; Grobiško „Brezovje“; Orehovške „Berda“. Hraščane in Male otočane nezadušljiva rast jezno sramoti; če huje si reveži prizadevajo s sekanjem in požiganjem spašnike ogoliti, bolj jim hrastovje, brezovje, leskovje kljubuje. Najbolj se pa moram Postojncem čuditi, ki se štejejo, da so. Se vé, vsaj unanji del njih bitja je gosposko olikan, in da so med njimi res možje, kateri vejo „kam in kako“, Postojna priča, ktera se je poslednje leta bolj olepšala, kot katerikoli terg ali mesto na Krajskem, če edino Ljubljano izvzamemo. Al tako dalje vendar še niso prišli, da bi spregledali, da jim založka gmajna več iz mošnje kot v mošnjo nese; ne vem kakošne dobrote iz nje vživajo: nikoli nisem vidil postojnskega blaga tam se pasti, vedno le založke gare in gure se plaziti, kot ponočne strahove. Zakaj bi tedaj, če že nočejo Založanom veselja potreti, vsaj svojega v prid ne obrnili? Menim, če več ne, vsaj polovica Zaloga je postojnskega; vzemite tedaj polovico ali kar vam gré ter razdelite si. Založani so tudi že toliko obtesani, da ne bodo šli z gorjaci nad delivce, ampak rekli bodo: „No, ker ste Vi, naj bo!“ Saj jih imate na mošnji navezane, kot cigan luknjasto petico!

Al kaj zadržuje razdelitev taci spašnikov? Konje, kateri so jih dozdej teptali, poprodajte, ali bolje rečeno, merhe, ktere so jih dozdej smradile, izročite konjedercom; krave redite domá in pasite jih le ob potih in preskah; volov manjim in srednjim kmetom na Pivki ni treba; potrebni so le večjim posestnikom. Ovce je ne najdeš v petih imenovanih vaseh. Postojnci pa tudi ne gonijo svoje drobne na založko, ampak v hribe, kjer je piča za-njo veliko tečniša. Ovce tedaj razdelitve teh spašnikov nič ne overajo. Pa kako terhel je ta zgovor tudi gledé družih spašnikov, bomo kmalo slišali.

Kaj pa s pašniki, po katerih ne sušé merh, ampak le goveda in bravčeta strojé?

Pervič tudi nič družega ne, kot jih razdeliti v toliko posestvom primernih kosov, kolikor je posestnikov in vsakemu svojega dati. To če reči: Ima vas deset zemelj, tedaj razdelite gmajno na deset kosov enake vrednosti. Potem bi se morda najložež ognilo vse besedovanje in prepiranje, ako bi se naredila vsakemu kosu svoja peljavka (loz) in deset kmetov odločilo in sicer tisti za vsako zemljo, kateri je ima največji del v posestvu ali kateri je najboljši kmetovavec. Ti naj peljavke potegnijo. Ravno tako naj si potem lastniki vsake zemlje svoj kos gmajne med se razdelé. Taka delitev bi ne bila na Pivki nič novega, ker Slavinci in Kočanci leto za letom tako delé planino „Vlačno“ in pa listje po soseskinih mejah. Zakaj bi tedaj mesto leto za letom enkrat ne potegnili za vselej!

Ko bo kmet tako lastni del puste gmajne imel, naj dve tretjini ali vsaj polovico nje ternja in brinja očedi; kamnje, kolikor se dá, poruje in izkoplje ter iz njega krog odločenega dela zid sozida, kakor sam zná in vidi krog sedanjih ograd. K temu delu mu dá pozneja jesen in dobra zima dosti časa; kar pa v enem letu ne more storiti, bo storil v dveh, treh — le naveličati se ne smé. Taka velika ograda mu bo pripraven sadni vert, deteljišče, polje in senožit. Ostali bolj pusti del gmajne pa naj se pogojzdi po uku g. Zupančiča, ktere ga smo brali v 25. listu letošnjih „Novic“, ako so namreč tla hudo gole, kakoršna je pivška stran Osojevnice. Koder pa brinjevo, leskovo, ternjevo germovje že zdaj raste, namesti ga požigati, kakor Kočanci, Orehovci, Ternjani in drugi delajo, posejajte po njem prec semena gojzdnega drevja. Tako boste v malo letih imeli lepe meje in hoste, kakoršne se sém ter tje že zdaj na mnogoverstnih tleh vidijo.

Pri tej priložnosti moram omeniti, da sem že v več popisih Krasa in Pivke bral, kako je skozi in skozi vse golo; le pristranske in pa lipiške cesarske hoste se kaj živo popisujejo, ter edini zgledi Pivčanom in Kraševcom ponujajo, po katerih naj svoje gmajne prestvaré. Res obojne so lepe hrastove meje. Pa kmet na to odgovori: „Tam lahko raste, kjer ne pasejo in ne sečejo, ampak le trebijo in s konjskim gnojem gnoje; al po naših gmajnah se drugači godí, one niso gosposke, so kmetovske“. Zato se mi čudno zdi, da taki pisavci o družih hostah prav nič ne vedó, kakoršnih sem jez na Pivki in na Krasu že več vidil, dasiravno sem še malo po tistih pustih goličavah rogovilil. Kraških ne bom našteval, ker le o Pivki govorim. Na Pivki ti pa razun že zgoraj omenjenih te-le krasne hoste pokažem: „Slavinski boršt“ na lapornatih tleh. V njem se nahajajo po verhuncih in rebrih stari hrastje, debeli in široki, kakoršnih bi zastonj po Lipškem in Pristranskem iskal, če jih niso že poslednje štiri leta izsekali; po žlebovih in potocih, kodar so tla zmiraj mokre, je pa vse zarašeno z jelšami. Koška „Sušica“ na enacih tleh, v kateri je drevje namešano, največ je hrastovega, potem pa bukovega. Sušica je mlajšega zaroda kot „Boršt“, vendar se tudi v njej hrastje nahajajo, kakoršni bi nobeni krajski hrastovi meji sramote ne delali. „Ivanica“, v kateri raste lepo cerovje. „Dobje“, „Trebež“, tudi „Ternski boršt“ je pomina vreden. Med bukovimi hostami je pa „Orehovska loza“, ktera je nima v dolini verstnice. Ona pokriva skaloviti hrib za Orehovskim gradom, ktere ga lastnina je. Po vseh teh mejah pa sejejo, listje grabijo, želod pobirajo, nekteri tudi sečejo, kolikor smejo in morejo, vendar jih še niso zaterli.

Hvale vredni so Kočanci in Slavinci v tem, da svoje hraste iz lastnega nagiba tako zvesto varujejo, da jim kar veje ne odneseš. Soseskina postava o tej reči je taka, da se nobeden ne prederzne pregrešiti se, dasiravno vaški čuvaj, ki ga „vardijana“ imenujejo, več v kerčmi čepi, kot hosto varuje. Le v tem so oboji ne le graje, ampak tudi milovanja vredni, da še zdaj niso spoznali, kaj se pravi za gmajno pravdati se. Prav podobni so tistima kmetoma, ktera vlečeta kravo eden za rogove, drugi za rep; dohtarja pa ji ne molzeta samo mleka, ampak tudi meso režeta z nje.

Koliko poti v Postojno in Ljubljano so že morali možem plačati v tistih menda dvajsetih letih pravdarije; koliko najlepših hrastov so že iz Boršta in Sušice izpeljali, da so dohtarja plačali, dasiravno sebi le kolnic ali pesta ne privošijo; koliko jeze, kletvine, pretepanja pastirjev in blaga se je v tistih 20 letih že zgodilo, pa se vendar še vedno pravdajo! Marsikdo se bo morda začudil: 20 let! Kdo bi se ne čudil — toliko pravnih dohtarjev, toliko sodnikov in pisavcov, pa dokler hrastje zeleni, tudi pisarske mize na terdnih nogah stojé! Tam na virih Nila, kjer jim solnce navpik sije, da so černo zatamneli, jih še ni razsvetlila luč modrije pravdoznanske prižgana na visocih šolah; zato se le enkrat vdarijo: kdor zmaga, on je mož; gojzd je pa le za kakošen hlod poškodovan. Ker je pa že taka, menim, da bi delavci v vinogradu ne mahnili z lopato čez mejo lastne brajde, ako bi skusili terto tudi té lizavke kolikor toliko oprostiti. Vem, da se ta in uni boji lopato na kamnu skerhati; pa vedi, kovač je moder mož: jo bo prevaril, kakor vé in zná. Al sebičnost tako rada tlači roko za hlačni pas in vleče mreno čez mesto, terg in vas, kakor pajk čez brinjev germ in tertni plod. Pa naj bo — „videant consules!“ Mi pa poglejmo kaj in kako še dalje.

(Dalje sledi.)

Nauk o reji goveje živine.

(Dalje.)

Sedmič. Kako krave in teleta gleštati, dokler so še pri sescu? Berž ko se krava oteletí, se ji tele dá, da ga obliže. Kmali potem se tele na noge skobacá in po maternem vimenu sega; ker je pa še slabih nog, ga je treba podperati, da ne pade. Gospodar in gospodinja dobro varita, da se popred krava ne pomolze, ker ravno prvo mleko je za tele posebno dobro.

Ko se je krava oteletila, se ji dá moke z vodo piti, enmalo pozneje pa nekoliko moke z rezanco zmešane. — Perve 3 ali 4 dni po teletu je dobro, če se kravi manj, toda lahko prebavljive trave daje. Potem še le naj dobiva navadne klaje, kolikor je potrebuje. Če se ji namreč več in boljše kerme poklada, tem bolj bo molzla in dobrega mleka imela. Slaba in spridena piča škodova mleku in napravi teletu dostikrat nevarno dristo.

Tele naj se v hlevu toliko od krave k jaslim priveže, da je doseči ne more. Perve dni se po štiri ali petkrat sesati pušča, in vselej ob tisti uri na dan. Ako bi pa tele vimena do čistega ne izpraznilo, se mora krava po tem do zadnje kaplje izmolsti. Tako se odverne ovčec na vimenu.

Pervega teleta nikoli ne obderži za pleme (rejo), ravno tako tudi telet od prestarih krav ne gré za pleme pušati; najboljšje je, če se mesarju prodajo. Teleta so za pleme najgorše od krav srednje starosti, to je, med 5. in 12. letom, in tudi od takih se morajo le tiste teleta za rejo odbrati, ki so že pri sescu močne, žive, in lepe postave.

Za teleta, ki se za pleme puščajo, ni zadosti, da imajo sesati kolikor hočejo, ampak se morajo tudi potem, ko so odstavljené, skerbno gleštati in rediti. Kdor telet že v prvi mladosti ne zanemarja, ampak jih skerbno redí, si bo gotovo dobro blago za pleme izredil. Dokler je tele še majhno, mora na suhi, mehki in pa čisti stelji ležati, in to ležišče ne smé blizo vlažnega zida ali mokre stene, ali pa na takem kraju biti, kjer bi preveč sapa skoz vlekla, sicer bo bolehalo; teleta, ki so pri tamnih, zatuhlih in nesnažnih jaslih v hlevih privezane, se ti ne bodo nikdar po volji redile. Če hočeš, da se ti bo tele dobro ponašalo, daj mu snažen in srednje gorak hlev, ne daj, da bi v blatu stalo ali ležalo, ampak skidaj dan za dnevom hlev. Ko je tele že kake 3 tedne staro, ga moraš vsaki dan s kako mehko slamo odergniti, pozneje pa s kertačo čediti in snažiti.

Osmič. Kako naj se teleta odstavljajo? Tiste teleta, ki so mesarju namenjene, naj sesajo po 3 do 4 tedne; mlajše so prepovedane za mesnico zato, ker njih mehko meso ni dobro in tudi zdravo ne. Take pa, ki se za pleme odločijo, se morajo najmanj 6 tednov pri sescu puščati. Take teleta tedaj, ki ostanejo toliko časa pri sescu, so močne in krepke in se lahko maternega živeža odvadijo. Kdor tele toliko časa pod kravo spušča, se mu ni treba bati, da bi mu odstavljené shujšalo; ampak ostalo mu bo verlo, čilo in serčno, dlake kratke in svitle, da ga bo gotovo vesel.

Kadar so teleta že po 4 nedelje stare, se začnejo malo po malo odstavljati, tako, da preden se odstavljené tele sesati pustí, se krava poprej nekoliko izmolze in vedno manj mleka za tele v vimenu pustí. In ker tele pri prikrajšanji maternega živeža shajati in lakote prenašati ne more, je primorano, po drugem živežu segati; take klaje se tem hitreje privadi, če se na dan le po trikrat, pozneje po dvakrat in nazadnje le po enkrat sesati pustí. Da se pa teliček poprej vode privadi, naj se mu izperva nekoliko mleka v kakošni golidi ponudi, pa ne potem, ko se je že pri materi nasesalo, ampak vselej pred sesanjem, sicer ne mara za vodo.

Ko se začne tele odstavljati, se mu mora drobne, zlahne, tako imenovane „telečje merve“ pokladati, toda mora v kratko rezanco rezana in nekoliko z moko potresena in pomočena biti; poklada se mu pa le v malih porcijonih po šest- do osemkrat na dan. Ko je tele že skoz celi teden le po enkrat na dan sesalo, se zná potem popolnoma odstaviti, in če je moč, naj se v drug hlev spravi, ali pa saj tako deleč od krave dene, da ga saj viditi ne more.

(Kon. sl.)

Popis cerkniškega jezera.

(Dalje in konec.)

Popis male Karlovce in sosednih jam.

Mala Karlovca je sicer majhna, al zaslužila bi biti vélika. Res je, da ob veliki vodi vélika Karlovca več vode požrè; al kakor velika voda mine, ne požira potem le male vode celó nič, zato, ker je pred njo višji svet, kakor pred malo Karlovco. Mala Karlovca je že tri dni poprej bila pregledana, pa se ni toliko popravila v nji našlo kakor v véliki. Res je, da je njeno žrelo majhno, ktero smo že leta 1844 razstrelili (namreč od male Karlovce); zatega volja tudi nismo hotli s čolnom noter iti, kjer bi ga pa bili potrebovali v enem kraju, da bi bili šli čez vodo, kjer je bilo še dosti prostora naprej viditi. In to naj bi se storilo, če je še naprej dosti prostora, da bi se vedilo zunaj še razstreljati. Če se pa pozneje luknja zatísne, naj se mala Karlovca v ti časti pustí, kakor jo zdaj ima. Res je, da so v nekterih mestih visoki griči, pa so okoli nižji otoki; ali kakor zdaj ona manj vode od vélike požira, bi bilo še dosti za popraviti, pa brez velike pomoči bi se to ne naredilo, ako daljno preiskovanje boljšega ne pokaže. Pa to bi kaj dosti dela prizadjalo, ker so grablje pri obeh Karlovcah preč; zdaj je voda toliko nanesa noter šare, da že malo požirate.

Zraven te je blizo nazaj star grad, pa le ime in kaj malih ostankov zida; spodaj gré pa vse zaporedoma skozi kamenje vode noter, pa še bolj nazaj na drugem kraju starega gradu, ker se imenuje „svinska jama“. Od te je znana stara povest „od hude jame“. Bil je mladeneč, ki je k deklici se vozil od šteberskega gradu, pa eno noč je voda s čolnom vred ga požerla. *) Iskali smo tam kako luknjo, pa je nismo najdlí; lahko pa vendar je, ker stari grad je kakor nalašč vèn iz gojzda v jezero spuščen rob, okoli ktereга močno okrog in okrog voda pod-nj letí in

*) „Novice“ so to povest nam v letošnjem tečaju lepo povedale pod napisom „Slovenski Leander“.

Obertnijski list se izdaja v podobi izpiska iz napovedi in pristavljeno mu je poterjenje, da je obertnik zapisan v spisec (register) obertnij.

Dopustne pisma se izdajajo v pravi obliki dekreta.

Kolikorkrat se komu obertnijski list izdā ali pa dopuščenje (dopustno pismo) podeli, mora se to naznaniti dotični bratovščini.

§. 145. Kazala ali spiski obertnij. Pri obertnijskih gosposkah prve stopnje se morajo deržati spiski ali registri obertnij, ki zapopadajo svobodne in dopustne obertnije, pa v ločenih oddelkih; vsaktera sprememba v stanu obertnij se zapisuje va-nje in se daje vselej tudi davkarski gosposki in pa kupčijski in obertnijski zbornici na znanje.

§. 146. Pritožbe ali rekursi v obertnijskih rečéh. Kadar se komu po §. 15 prepové, obertnijo opravljati, kadar se komu odreče dopuščenje ali pa obertnijska pravica po §. 60 nazaj vzame, treba mu je povedati vzroke, zakaj se je to storilo; temu pa je na voljo, v šestih tednih pritožiti se pred višjo gosposko.

Kadar bi višja oblast zvedila, da komu manjka lastnosti postavno potrebne, naj se ona iz svoje službene dolžnosti poprime te reči.

§. 147. Kako se ravna v primérih kazni. Ravna ali pravda v primerljajih, kjer gré za kaznovanje obertnijskih prestopkov, po navadi je ustmena (besedna).

Od tega obravnavanja se naredi zapisnik (protokol), va-nj se postavi razsodba in se naznani človeku, kogar se tiče. Če pa ta hoče ali če ga ni v pričo, daje se mu razsodba z nagibljeji (vzroki) vred tudi pismeno na znanje.

§. 148. Pritožbe v kazenskih rečéh. Pritožbe v primerih, v katerih gré za kako kazen, morajo se v 14. dnevih po naznanilu sklepa ali razsodka obertnijski gosposki prve stopnje podati.

Pritožba o pravem času podana ima odložno moč, če bi se pa bila komu obertnija ustavila, te naredbe pritožba ne spreminja.

§. 149. Zniževanje in odpuščanje kazni. Višji gosposki je dodeljena oblast, iz vzrokov vrednih pomisleka kazni zniževati ali zljajševati in odpuščati.

§. 150. Kdaj pritožba ni več dopuščena. Zoper kazensko razsodbo, katero je gosposka druge stopnje poterdila ali polajšala, ni več dopuščena nikaka pritožba.

§. 151. Za kaj so odmenjene dnarne kazni. Dnarji za kazen naloženi se iztirjujejo po upravni zveršbi (eksekuciji).

Če je obsojeni dolžan plačevati v kako bratovščinsko ali pomočno dnarnico (§. 128), gredó ti dnarji v dotično dnarnico, sicer pa v zalog (fond) ubozih tistega kraja, v katerem je bil doprinesen prestop.

§. 152. Pomočki ali sredstva sile. Zverševanje obsodbe v kako kazen ali druge zaukaze, ima gosposka pravico narediti vse to, česar je potreba, da se ji volja v resnici izide, sme toraj: zapečatiti ali odnesti blago in orodje, ustaviti mašine, da ne morejo delati, zapreti obertnišča ali delavnice. (Kon. sl.)

Kako je in pa kako bi bolje bilo na Pivki.

I. Spašniki in živinoreja.

(Dalje.)

Prav dobro, sodim, bi bilo, ako bi kmet skerbela, da bi se mu tudi praprot zaplodila po prostoru, kterege ne misli obdelovati; zakaj praprot, kakor Pivčani sami dobro vejo, dá živini zdravšo posteljo in njivi boljši gnoj, kakor samo listje.

Ko bo kmet tako lastno hosto imel, bo imel tudi derva na svojem in tako rekoč domá, mesto da zdaj celi dan po senožeški Lozi cime pobira ali pa zlo v strahu in trepetu krade, kar se godi vsem vasém na levi Pivke od Studenca do Šempetra. Vasi na desni Pivke od Postojne do Knežaka

imajo sicer vse pravice v postojnskem ali snežniškem (šneperskem) gojzdu; al tudi kako dalječ! Po tri, štiri ure krevsa kmet, da pride od vasi do bukve. Pri tej nadlogi so pa nekteri tudi tako pametni, da pozimi doma kimajo, poleti pa se gredó v največjem delu v gojzd hladit. In ko bi prav vsi najboljšo voljo imeli, se vendar dostikrat pripetí, da se kmet nikakor ne more pozimi z dervmi preskerbeti.

Kaj pa z ovcami, ko bodo spašniki tako razdeljeni? — bo morda marsikdo vprašal. Na to se prav lahko odgovori. Al kdo vé, morda so Pivčani ravno zato bravčatom figo pokazali, da bodo spašnike ložej delili? Žalostna prikazen je, da vasi komaj po 50 ovác štejejo, ktere so jih še pred petnajstimi leti po 300 repov redile. Tega je marsikaj krivo. Neke leta, se mi zdi, od 48. do 52. leta so ovce za metuljih zlo boleale in cercale. Potem pa kmetje ali dnarja niso imeli, da bi si bili drugih kupili, ali pa so se bili preveč zamaknili v vozarijo in pozneje v železnico, ktera jim je proti krajcarje štela za turšico in sol in tudi za suknjo. Al zdaj je vse drugače: furanje je preč, železnica že kdaj dodelana; vidi se pa tudi ne da bi se goveja živina kaj bolj kojila, odkar ni več ovác po spašnikih. Ne vem, kaj bi mogel Pivčanom bolj priporočati, kakor da se spet poprimejo, kolikor morejo, reje blaga, katero je tako koristno in vendar tako malo truda prizadene. Da je le tako, se pase po planem, ni treba družega, kot zjutraj ga iz hleva izpustiti in zvečer vgnati in le vsaki štirinajsti dan *) se mu dá malo soli zmešane v prijišče posevkov. Tiste zimske tedne, ko sneg spašnike pokriva, je zadovoljno z najslabšo klajo. Kaj pa donaša? Najboljši gnoj, dvakrat na leto volno, tečniše mleko kot krave; spomladi, ko nima kmet kje vzeti krajcarja, mu prinese Teržančan cvenka za jagneta itd. Po vseh pivških vaséh, razun petih zgorej naštetih, polzemljakar po 10 do 30 ovác lahko redi; en sam ovčar jih lahko do 100 glav pase, kterege bi po razdelitvi spašnikov ravno tako lahko soseskinega imeli kakor zdaj, in tako bi moralo biti; zakaj ovca na paši ne obstoji na mestu, kakor govedo, ampak predirja veliko prostora. Zato sem rekel, da bi morali le obdelane kose ograditi, ne pa pogojsdenih. Ali morda ni vse eno, ako soseskine ovčar po soseskinih spašnikih pase, ali pa po posamesnih posestvih? da le ne goni na spašnike tistih, kateri mu ovác izročili niso, ker jih nimajo. Takim bi se potem saj škoda ne godila, kakor se jim zdaj godí.

Ravno tako kakor z ovcami so poslednje leta Pivčani tudi z govedino v nič. Kmet, ki je redil za moje pameti po deset živinčet in čez, jih ima zdaj komaj po troje, čvetero, in takih, da še orati ne more drugači, kot združen s sosedovo močjo, ki ravno tacega pesa jezdi. In kaj je tega krivo? Uzrokov je tudi več, med kterimi slabe letine, veliki davki in goveja bolezen. Kar pa letine, plačila in bolezen niso same ob sebi storile, je nespamet in nevednost o priložnosti junaško pripomogla. Ko so kmetje vidili, da jim polje pičlega prida obeča in donaša, so svoj pozor na druge pa napčne vire blagostanja obrnili. Namesti da bi bili s toliko večjo pridnostjo in umnostjo se ozirali, kako bi dosti piče za se in za blago zemlji iz naročja izpulili, in kako bi se blago pri boljem stanu in zdravju ohranilo, so raje obema herbét obrnili in bolj pogostoma začeli na cesto zahajati. Najpriserčniša ljubica pa jim je bila železnica, kakor hitro so jo začeli na Pivki delati. Spomladi, poleti, v jeseni, kolikor se je dalo, tudi pozimi, je vse le tje vrelo, polje pa se zanemarjalo, da delavca ni bilo več dobiti razun Vipavca in Krašovca, ki je se vé da tem večje plačilo terjal, če več Pivčanov se je za-nj ruvalo. Tako je kmet unanje delavce v travnik in skedenj zagnal, sam pa krave vpregel ter šel na železnico vozit, da jih je mogel plačati. Krava pa mleka ne dá, če ji celi dan voz kamenja

*) Pač premalo! Od tod marsiktere bolezní! Pa kaj! kjer ni dnarja, ni soli. Vred.

za repom ropoče. „Čemu tedaj krave? — se je marsikak Pivčan vprašal — z voli bom več zaslužil!“ In ko je Postojnce in tujce vidil s konji, si misli: „a, še več si bom na dobičku s konjiči!“ In res — ni bil bela vrana goveji hlev, ki je oropan svojega blaga moral konjski smrad požirati. Potem pa, kmet, molzi mleko, vprezi vola v plug in oraj pognojeno njivo! — Merhe ni vaje, zato se mu kmali stegne; in pri hiši ne ostane več živali razun miši, če niso še one zavolj lakote raje k sosedovim šle.

Slednjič se je železnica vendar dodelala, zaslužka ni bilo nikjer več; hlevi pa prazni in polje huje zanemarjeno, kakor Bog vé kdaj pred. Davki se pa vendar vedno povikšujejo, zraven pa tudi nepotrebne potrebe množé, lišp in snedenost se širi in raste. Kam mora to drugam vleči, kot v večje in večje dolgove, da nazadnje se kmetije prodajajo? Pa po čem? Po nič; tako da sta reveža, kdor ima dati in kdor ima prejeti.

Kako pa takim revam v okom priti, da ne bodo Pivčani nazadnje primorani celó beraške bisage čez ramo vreči? Ne vem, kako drugači, kot, da se umno in ne-utrudljivo poljedelstva in živinoreje spet poprimajo. Pa reči je marsikaj lahko, al storiti silno težko. Kako se bo poljedelstva poprijel, če nima blaga, ne orodja, ne dnarja; le puste njive, in morda še tiste tako zadolžene, da si ni svest, bodo li še jutri na njegovo ime zapisane? Pa o tem pozneje. Kako bi se živinoreje spet poprijel, če ga nima več repa v hlevu, ne krajcarja v mošnji? Prav za prav sem se namenil, svoje misli povedati, kako bi se na Pivki živinoreja na prejšno in še na višjo stopnjo povzdignila. Pa ker se na to vprašanje odgovoriti more le tistim, kateri vsaj nekaj živine imajo, se mi potrebno zdi, préd tistim nekoliko besed reči, katerim je mnogotera osoda hleve do zadnjega repa izpraznila: kako bi počasi spet k blagu prišli. Takim možem je najkrajši in dosti umeven odgovor domači pregovor: „Čič ne dá nič“.

(Konec sledí.)

O nižjih šolah.

II.

Kdor svetuje, naj tudi pomaga! — pravi pregovor.

Ker v poprejšnem spisu svetujem, naj se kdo šolskega časnika loti, naj še zdaj povem, kaj bi se imelo v njem pisati.

Šola, menim, naj bo učiteljeva njiva, però njegovo ralo, brezovka njegovo žeslo, modrost njegov sedež, ljubezen njegov zakonik.

Tedaj naj bi se pisalo:

1) o pametnem in uspešnem obdelovanju šole; kak se ima deca pestovati, *) kako jo brati, pisati, rajtati učiti; sploh o pestovanju otrok (Pädagogik) in načinu učenja (Lehrmethode);

2) o saji sadnih drevesc. Dobro vém, da se to ne dá povsod in ne obširno učiti; pa kjer je vert zato (učitelji imajo po več krajih svoje verte), tam naj se na ta uk posebno skerbno gleda. Če se stareji fant ne bo tega v šoli učil, kje pa morebiti pozneje, kadar odraste? V časniku bi se svetovalo, kako se ta ali una reč iznova stvari ali stara prenaredi;

3) o petji. Ne morem dosti priporočati gospod učiteljem, da se petja z vso skerbjo poprimejo.

Besede in napevi — Bog nas vari! kakošni so v nekterih cerkvah čuti, v cerkvah, Božjih hišah! V nekterih krajih še imajo tiste popačene pol nemške, pol slovenske, gotovo pa ne trohice kerščanske besede. Ali pa napevi! Mene je na nekem kraju pri Božji službi groza obsla, ko da bi mi podgane po herbtu lazile. Kdor tega ne verjame, naj sam poskusi!

*) Da nihče napak ne razume: „pestovati“ (prim. pésterna) je po Miklosiču sorodno glagolu pit-ati, ne pa pesti (Faust).

In odkod taki napevi? — Ker so nekim gosp. učiteljem stari národní pre-„gmajn“ in prestari; tedaj pa gergrajo vsak mesec novo spakedrano. — Bog jim odpuščaj grehe! Verjamite gospodje, samo v narodnem duhu osnovane pesmi se ljudstvu v serce in pamet vrinejo; pesem, ki se ljudstva ne prime, nič ne veljá; v kraj ž njo!

Ako bi nasvetovani časnik za družega nič ne skerbel, ko za priobčevanje lepih starih ali krasnih novih cerkvenih pesem, potrebno bi ga bilo. Ta list bi naj tedaj lepih in zdravih pesmic prinašal.

Dalje bi se pisalo:

4) o šolski književnosti, posebno slovenski. Nove knjige bi se naznanjale in pretresale. Pa tudi na avstrijsko šolstvo sploh bi se imelo ozirati. Kar se v naši avstrijski domovini godí, mora Avstrijan vediti;

5) o učiteljskih zborih. Hvala častitim gosp. duhovnikom! oni so učiteljske zборе stvarili. To je velika dobrota, kdor jo zapopada. Ker jih je po Slovenskem dosti, gotovo gospodje želijo zvediti, kaj so tū ali tam govorili. Javnost je današnji čas potrebna in koristna reč; pravičen in marljiv človek se je ne bojí;

6) časnik bi tudi moral zabaven (kratkočasen) del imeti. Tū bi se skladali životopisi, zgodovinske, prirodne reči, pripovedi i. v. r.;

7) tudi uraden del bi moral vmes biti za naznanjanje služb, prestavljanje oseb itd.

Tū sem kratko tiste reči naštel, o katerih bi se imelo pisati. Kdor pa polje svoje delavnosti pozná, takemu nikdar dela ne zmanjka.

Ker iz gole ljubezni do ljudstva časnik nasvetujem, še enkrat povem, da nižje šole morajo podlaga slovenske izobraženosti biti. Resnico je govoril gosp. vrednik „Novic“ v poslednjem velikem zboru kranjske kmetijske družbe, da ljudske šole bi morale biti vseučilišča (Universitäten) za ljudstvo. Odspod začnimo zidati, dragi Slovenci; kadar bo selo uterjeno, tedaj bomo krasno akademijo na njem stavili, če nam ljubi Bog z nebes svoj rosní blagoslov deli.

Vi pa, gospodje učitelji, bodite voljni in ročni zidarji! — Urni in veseli!

Iz Dunaja.

Janković.

Potnikove misli in opazke

hodé iz Maribora po ovinkih v Maribor.

(Dalje).

Vsej poznam obilo naših tovaršev, kateri delajo in služijo po drugih krajih, pa šče vendar naši ostanejo; radi prebirajo „Novice“ in tudi jim dopisujejo. O tej priliki poprek serčno priporočamo našincem ta blagi časopis, da se besede vadijo, okolnosti in domače razmere spoznavajo; vsej je prijetno vediti, kar se domá godí, akoravno bi se po potnih ameriških logovih klatil; kaj bi v sosedstvu za svoje gnejzdo ne skerbeli! Sila potrebno bi bilo, da bi vsaka vesnica „Novice“ imela, in da bi se ljudem v nedeljo po kerščanskem nauku namesto dolgega časa ali praznega kvantanja lepe in koristne reči iz njih prebirale, ter pravo domačo omiko in zavednost jim delile; vsej je v njih za vsakega kaj koristnega najti. Zakaj bi svojih drobtinčic ne podpirali, če že za druge nepotrebne tiskopise, časopise in narodnost nam kvarivne knjižure peneze in čas zapravljamo!

Odtod proti Lučam je kraj ceste ves Mlačje, ktera je šče pred 50 leti slovenska bila, sedaj pa edin človek ondi živi, ki slovenski zná; starci so pomerli, mladost pa so učilnice potujile. Z gore Remšnika pelje jezikova meja navzdol niže Mlačja proti Berdam, odonod nad sosesko Krajine v gomiljsko faro. Luče, ali kakor tudi pravimo Lučane so terg, kjer se slovenski in nemški go-

pane, dokler do druge kope ali do drugega leta rožje ne zraste zadosti dolgo, in le te jame celó zakopajo. Kjer so velike rečine po goricah, tam se mora vsaki ters grobati ali pogroziti, če tudi samo eno rozgo ima, ako se hočejo gorice popraviti. Tak pogrobani in pognojeni ters lepo in močno raste, zažene več rožja, in se zná drugo leto drugač odkopati in pogrobati; potem dá več mladih tersov.

(Dalje sledí.)

Nova postava za obertnije in rokodelstva.

(Konec).

Od delavskih bukvic.

§. 1. Delavske bukvice so namenjene za to, da izkazujejo službo in obnašanje obertnijskih pomagačev (razun kupčijskih pomagačev) in so tedaj namesti službenih spričeval (svedočb, atestatov).

§. 2. Da se komu izdajo delavske bukvice, mora prinesiti spričevalo, da se je obertnijskega dela učil (§. 100 ob. p.) ali pa izrečenje po glavarstvu bratovščine ali po županstvu poverjeno kacega obertnika, da ga vzame za pomagača.

§. 3. Delavske bukvice se narejajo po priloženem izgledu. Imajo 40 parafriranih listov v osmérki, sošitih z nitjo, ki sta ji konca na terdi platnici od znotraj priterjena s pečatom izdajoče gosposke.

§. 4. Vsak pomagač mora imeti delavske bukvice; dobí jih od politične gosposke tistega kraja, v katerem prebiva in ne plača nič kakor štempelj in kar bukvice same na sebi veljajo; če pa omenjena gosposka ni ob enem gosposka njegovega domovja, mora ona poslednji to naznaniti.

Če bi kak pomagač prišel odkod iz take dežele, kjer nimajo delavskih (potnih, vandrovskih) bukvic, naj se oglasi za take bukvice pri najbližji politični gosposki, da mu jih izdá po njegovih potnih pismih.

Od vseh izdanih bukvic se morajo držati natančni zapiski.

§. 5. Kadar delavec pri kom v službo stopi, prevzame od njega gospodar delavske bukvice v hrambo in mu izroči namesti njih list za poterjenje, da je bukvice prejel. Kadar delavec zopet iz službe stopi, napiše glavar bratovščine ali če bi tista obertnija ne imela bratovščine, župan po gospodarjevem ustmenem ali pismenem spričevanju vse predelke (rubrike) delavskih bukvic, pristavi svoj podpis in priderži sebi prineseno spričevalo.

Spričevalo zastran zvestobe in lepega obnašanja, zastran pridnosti in spretnosti (izurjenosti) naj se samo takrat zapiše v bukvice, kadar govori dobro za pomagača. Če bi mu pa spričevalo ne bilo ugodno, naj se omenjene lastnosti molčé preskočijo, in v dotičnem predelku naj se potegnejo čerte. Kadar gospodar komu za to ne dá dobrega spričevala, ker ga krivi ali na sumu ima (natolcuje) zavolj tega ali unega djanja, sme pomagač prositi, da se ta reč preišče. Če glavar bratovščine, oziroma župan najde, da uno krivljenje ali sumljenje nima nikake podlage, sme po tem, kar je preiskovanje pokazalo, predelke sam napisati, toda pristaviti mora razložno: „po opravljenem preiskovanju“.

Če bi kak obertnik pomagaču vedoma dal spričevalo nasprotno resnici, odgovarja za škodo, ki bi komu iz tega prišla, in naj bo še primérno pokaznjen.

§. 6. Kadar bi v bukvicah ne bilo več prostora, kamor bi se še kaj pisalo, dobi pomagač k prejšnim bukvicam druge, na katerih je zaznamljeno, da so nadaljek (podaljsek) prejšnih bukvic.

§. 7. Če bi pomagač svoje bukvice zgubil, naj to naznani berž politični gosposki tistega kraja, v katerem prebiva in ta gosposka mu bo na njegovo prošnjo, kadar ni nikacega pomisleka, izdala nove bukvice, na katerih bo zapisano, da so dvojniki (duplik) unih; on pa mora plačati

kar gré. Kadar bi kak spodtikljej našla, bode gosposka storila, kar bi se ji po nji uredu potrebno zdelo.

§. 8. Kdor bi delavske bukvice v čem preuredil ali po družih ponaredil, ali kdor bi bukvice koga družega porabil za svoj izkaz, ali svoje bukvice v ta namen prepustil drugemu komu, s tem se bo ravnalo po kazenski postavi.

Izgled, kakošne so delavske bukvice.

Stran 1.

Štempelj za kr.)

Št.

Delavske bukvice

za

Ime in priimek

Kraj, v katerem je rojen

Leto, katerega je rojen

Občina ali soseska, iz katere je domá

Delo, s katerim se pečá

Stan

Podpis tistega, čigar so te bukvice

L. S. Podpis gosposke, ki je te bukvice izdala.

Stran 2.

Kako se je treba obnašati zastran teh bukvic.

1. Delavske bukvice naj delavec, kadar pri kom v službo stopi, hraniti dá gospodarju, ki mu nasproti izroči list za poterjenje, da je bukvice prejel. Kadar stopi iz službe, napiše mu glavár obertnijske bratovščine, ali pa župan po gospodarjevem spričevanju tiste predelke (rubrike) v bukvicah, ki govoré od zvestobe in lepega obnašanja, od pridnosti in spretnosti ali izurjenosti.

2. Kadar v bukvicah ni več prostora, kamor bi se še kaj zapisalo, naj pomagač od politične gosposke izprosi druge bukvice; če bi pa bukvice zgubil, naj izprosi od rečene gosposke dvojniki (duplicat) svojih bukvic. V obeh primerljivejših mora plačati kar gré.

3. Kdor bi delavske bukvice v čem preuredil ali po družih ponaredil, ali kdor bi bukvice koga družega porabil za svoj izkaz, ali svoje bukvice v ta namen prepustil komu drugemu, s tem se bo ravnalo po kazenski postavi.

Kako je in pa kako bi bolje bilo na Pivki.

I. Spašniki in živinoreja.

(Konec).

Malokdo po zgolj nesreči ob vse blago pride; zadolženje skorej vsakemu ne samo pred vest, ampak tudi pred nos kaznovavno preži. Vsaj par kravic bi še imeli v hlevu, kakor njih sosedje, katerim je že ložeje zarod pomnožiti, ako bi malo bolj delo ljubili, in malo huje kerčme sovražili. Ker so pa dozdej tako nesrečni ali marveč nečimerni bili, naj bi vsaj zdaj spregledali, dokler so njih kmetije še na njih imena zapisane, zakaj potlej bo prepozno. Laž je, da si taki nikakor več ne morejo na noge pomagati, ker si le nočejo. Kmetije so dali večidel v najem, otroke pa pognali v službo, le hišo so si še prihranili, da pod lastno streho stradajo. Kdor takih nadaljnje življenje opazuje, jih mora obsoditi in njih lastni otroci jih morajo studiti. Niso pa vendar vsi ti početki že sami na sebi napčni, potem, ko jih je, se vé, da največ zadolžena reva k njim navila. Vsak lahko prevede, da kjer blaga ni, se kmetija ne dá obdelavati, in kjer ni dela, čemu bi bili delavci pri hiši? Z otroci tedaj le v službo, pa vendar ne v Babilonijo; pri dobrih gospodarjih naj čakajo srečnejših časov, rešitve in vernitve v očetovo hišo. In kmetijo le v najem, pa kmetovanja zato nikakor ne na kljuko! Kmetov je dosti na Pivki, kateri radi polje v najem jemljejo, ker imajo sami premajhno posestvo. Pa hišo, vert, par njiv, kako manjšo mlako je treba domá

prihraniti, kar kmet s samo ženo lahko obdela. Časa, kateri mu ostaja, naj ne trati; pri sosedu je dosti dela in jela. Pozimi pa, ko dela nikjer dobiti ni, ga je domá dosti: grablje, vile, koše, kola itd. si lahko sam naredi. In tisto kamnje, ki na vertu ali na njivi iz persti molí, bi vse lahko pokopal. Tako naj mati in oče domá delata. Otroci pa naj od gospodarja zaslužka v roke ne prejmljejo, temuč gospodar naj jim potrebne reči kupi; kar je od več, naj se pa pri njem nabira, da bo ob času kaj v roke prijeli. Le tako se more sčasoma toliko nabrati, da si bo čez leta par krav kupil, zakaj štantnina mu malo več kot za davke donaša. Vendar vsega zaupanja ne sme v denar staviti, kterege si je ta nabrati namenil, ker koliko in kdaj bo kaj! Najhitreje spet k blagu pride, ako vzame kravo na spoli. Kaj se to pravi, Pivčanom ni treba razkladati, ne jih prepričevati, koliko prida donaša ne le posestniku, temuč tudi redniku. Uni denar tako bolje oberne, kakor ko bi ga po pet od sto naložil; ta pa tudi dobiva gnoj, nekaj mleka, masla, in ko bi prav vse to posestniku krave spadalo, si vendar lahko v lastnem hlevu od krave junico priredi itd.

Veliko ložej si pomaga, kdor kolikor toliko blaga že ima. Vendar volarji in konjarji se boste na Pivki zastonj potili! Čemu so voli kmetu na Pivki? Da mu toliko hitreje tisto mervico piče požró in pomendrajó, ktera se s toliko trdom po gorah nadergne. Preden je bila železnica narejena, so se saj izgovarjali, da morajo z voli na cesto; zdaj jim pa edin izgovor ostane, da morajo z voli po senó na gore. Pa če jih dalje izprašuješ, zveš, da kosé po gorah samo zavolj volov, zakaj za krave jim domá dosti zraste. Mar bi vole prodali, bi ne bilo treba se truditi in časa tratiti po gorah. Namesto dveh volov pa tri krave v hlev, malo več detelje sejati in bolj gospodarsko jim pokladati; tako bi bilo veliko več dobička.

Kakošen prid konji na Pivki donašajo, dosti očitno in umevno pivški pregovor pové, kateri jih oponaša, da jedó: „Ob grent, ob grent!“ In skušnja kaže, da so res konjarji večidel ob grunt in ob vse prišli. Nasproti so pa najbolji kmetje bili in so še tisti, kateri so si krave pridno redili. Taki niso nikoli po cestah vozarili, ne po cesarskih gorah sena iskali; celó svoje gore so raje v najem dajali, da so več časa imeli domá si polje obdelovati. Detelja, otava, slama in seno iz domačih senožeti jim je dosti za 5 do 8 krav rediti in ravno toliko telet, ktere so redili do tretjega leta, potem pa prodajali. Sosedje nekteri so občudovali tako gospodarstvo — al ne vem, zakaj ga ne posnemali? Ali niso znali, ali so pa bili preleni. Če je bila lenoba kriva, se jim pač lahko dokazuje, da lenoba sama sebe tepe. Pa kdo bo to verjel? kaj morda kaj več dela prizadene krave v hlevu gleštati kot z voli po gorah štokljati? Kdor jih pa posnemati ni znal, je revček milovanja vreden; naj bi bil hodil sosedu raji v kravji hlev obiskavat kot na ognjišče!

Nekteri se izgovarjajo: „Kako bom oral s samimi kravami!“ Vsak lahko vé, da voli več vlečejo kot krave; pa Pivčani tudi lahko vedó, da štiri krave vsako pivško brazdo zmagajo. Tega so jih ravno tisti kmetje prepričali, kateri le krave redé. Ali je morda njih polje zanemarjeno, ali kako drugo zlo tare njih hiše zavolj krav? Vse ravno nasproti. Njih polje je vselej o pravem času in najlepše obdelano; derv si napeljejo v zimskem sneženem času; pridelke, katerih domá prodati ne morejo, s kravami v Terst izpeljejo. Pa morda povžijejo krave, da so suhe mavre? Ni res. Tudi ne terdim, da razun teh nima nobeden lepega blaga; so tudi, ki imajo lepe vole, pa vendar ravno le večji posestniki. Vsi drugi srednji in manji kmetje so revčki s svojimi voli. Kakor sem že rekel, namesto tistih dveh cempetastih volov naj si kupi kmet h kravi še tri druge, tako bo imel dva para za vpreči, več gnoja, zraven tega pa še mleko in teleta.

Pa bo spet ta in uni rekel: „Teleta, teleta in mleko, se vé, kolikokrat sem že gnal kravo k biku, pa sem le

petice tjé metal; in če se je vendar ubrejila, največkrat je zvergla, ali je pa tele potem cerknilo! Moj hlev ni zato, denarja pa nimam, da bi ga prezidal“. Dober godec v izgovarjanji, res! Ko bi tako prebrisan bil v pretehtovanji reči, ki se tičejo živinoreje, bi se ti krava vselej ubrejila, bi nikoli ne zvergla in tele bi nikoli pod zlo ne prišlo. Ali veš kaj, vozi s kravami, kakor vozijo umni sosedje, stelji jim ter čedi jih blata in praha, da ne bodo dan in noč v nesnagi tičale, pa bo vse bolje. Hlev si pa sam lahko popraviš. Če ne veš kaj in kako, prašaj sosedu, kteremu gré reč boljši spod rok. Menim, da „Novice“ so že več ko enkrat popisale, kakošen mora hlev biti; čemu bi ga spet popisoval?

Še nekaj je, kar bi Pivčanom rad globoko v serce vcepil, in to je — kermenje (futranje). Kako, Pivčani ne znajo kermi? bo morda marsikdo vprašal. Na to vprašanje sem odgovoril že v 24. listu letošnjih „Novic“. Res čudno je; zato Pivčani sami ne verjamejo, da ne znajo, in ravno zato je tako težko, jih naučiti. Jih bo morda moj spis navadil? O, koliko lepih nauk so že „Novice“ kmetom prinesle, pa koliko Pivčanov so zmodrovale! Zato vem, da bo moj spis le „Novicam“ prostor kratil in manj koristil kot beseda, ktero mož o pravem času reče. So možje na Pivki, ki potrebe Pivčanov ravno tako poznajo kakor jez, če ne bolj; ki imajo priložnost, ljudstvo podučiti; ne samo priložnost, dolžnost in lastni prid bi jih moral primorati. Ljudstvo sprejme besedo iz njih ust, kakor dete iz maternih. In ker se sami „očete ljudstva“ imenujejo, kdo bi se silil, jim očetovsko ljubezen in skerb v sercih buditi! Možje so iz krajev domá, kjer njih očetje blagu umniše pokladajo kot Pivčani, to dobro vedó in v družbah to tudi pripovedujejo — al kmeta se je treba pred privaditi!

Ker je pa taka, zato le kratko to-le o živinoreji zapišem:

Da se živinoreja na Pivki zboljša, je najpervo in najpotrebniše, da Pivčani umno in gospodarsko s klajo ravnajo. Odvaditi se morajo cele koše sená, detelje in slame blagu v jasli in lojtre valiti; navaditi se pa morajo vso klajo rezati in z rezanco kermi živini.

Kaj so notarji in čemu so?

Sto in sto reči je v človeškem življenji, kjer gré človeku za moje ali tvoje, za to in uno pravico, ki se ne dajo z besedo opraviti; pa bi tudi varno ne bilo, da bi se le z besedo opravile, ako več časa, včasih več let preteče, da se ta ali una reč še le izpolne. Besede se lahko napak razumejo ali narobe obernejo, in marsikaj nerodnega utegne iz tega priti, škoda človeka zadeti, pravica se mu krajšati in več družega.

Zlo treba je tedaj, da se čez vse take važne reči, na katerih je veliko ležeče ali utegne kadaj na njih veliko ležeče biti, pismo naredí, da se vsaki zmoti in zmešnjavi v okom pride.

Od nekdanj je bilo vladam ali regirengam na tem ležeče, da se ne delajo samo pisma, temuč tudi na tem, da se pisma prav delajo, in da se ujema s postavami to, kar je v njih zapisano.

Pismo, ktero ni prav narejeno, ali v katerem ni vse do dobrega zapisano, ne doseže svojega namena; ono ne ubrani zmot in zmešnjav, ne obvarje pravde, temuč jo še le napravi.

Star pregovor pravi: „najboljši prijatelj je jasna pogodba (kontrakt)“ — in res je vendar, če tudi s svojim prijateljem, in celó s svojim najbližnjim žlahtnikom kako pravno opravilo sklenemo, da nismo nikoli tako škode obvarovani, kakor če imamo kako pismo v rokah.

Zavoljo tega se mora čez marsiktero reč pismo narediti, sicer ne veljá, in v nekterih deželah mora še celó, kadar kakoršno koli pravno opravilo neki višji znesek do-